

Marianne Vonkeman:
 'Ik probeer naar binnen te luisteren.
 Daar zoek ik antwoorden, niet in
 mijn hoofd.'

In haar werkkamer met indringende iconen

Dominee schrijft mystiek dagboek

Met *Ik mis je, terwijl je bij me bent* publiceert predikante Marianne Vonkeman een selectie van haar dagboeknotities van 1990 tot en met 2017. De ondertitel luidt: *Mystiek dagboek van een dominee*. Hoe raakte zij op het mystieke spoor?

Kees Posthumus

Marianne Vonkeman: 'Vanaf mijn vroegste jeugd, in een gereformeerd gezin, voer ik gesprekken met God. In mijn tienerjaren raakte ik dat even kwijt door een meer rationele omgang met geloof en Bijbel. Totdat ik op mijn zestiende kennismakte met de pinksterbeweging. Daar leerde ik dat Gods Geest in je zit en dat je, om op het spoor te komen van wat dat zegt, naar binnen moet gaan luisteren.

Op de Pinksterbijbelschool groeide mijn belangstelling voor theologie en ontmoette ik mijn man, Jean-Jacques Suurmond. Samen studeerden wij verder in Brussel en de Verenigde Staten, waar we ook vijf jaar werkten in een pinksterkerk. Teruggekeerd in Nederland zochten we een plaats waar we als predikant of godsdienstleraar konden werken. Dat lukte niet vanwege de grote werkloosheid in die tijd.

Charismatische vieringen organiseren, in die tijd vernieuwend binnen de protestantse kerken, vormde de brug naar de hervormde kerk. Mijn eerste gemeente was het dorpje Angeren in de Betuwe. Daar begon ik met mijn dagboek. Later werden we samen beroepen in Vlaardingen waar we Wim Verhoef opvolgden. Hij was de voorman van de charismatische beweging in Nederland.

Daar leerde ik de liturgische dimensie van de kerkelijke traditie kennen. Dat heeft mij diep geraakt. Het werd de bedding waarin ik verder groeide.'

Vanwaar dit boek?

'Ik heb mijn leven leren zien als een verhaal van God. Van die ontdekkingsreis is mijn dagboek een verslag. Het is in feite niet mijn verhaal. Het behoort aan de traditie van de kerk die in de mystiek vertelt over ervaringen van de omgang met God. Elk mens is een woord van God. De drang om te schrijven kwam voort uit het verlangen te ontdekken wat de bete-

kenis was van wat er in mijn leven gebeurde. Wat zegt het, wat wil het? Al schrijvend ontdekte ik inzichten die niet vreemd waren in de mystieke traditie van de kerk. Dat gaf herkenning: zo raar is dit niet, er zit een patroon in. Mystici leerden mij: kijk, dit is wat gebeurt als God ons leven aanraakt.'

Mystici hadden dikwijls een lastige band met de kerk.

'Mystiek is het hart van de theologie. Alle theologie komt voort uit godservaring, daar heb je over na te denken. Mystiek houdt de theologie levend, meer dan de verzamelde kennis. Steeds opnieuw luisteren mensen terug naar wat er in hun leven en de wereld gebeurt. Wat zegt dat, wat wil dat, in lijn met het grote verhaal van Bijbel en theologie?

Mystiek is de ervaringswijsheid van de kerk. Daardoor zal er altijd een spanning zijn tussen persoon en instituut. Het instituut neigt naar uniformiteit. Een persoon neigt naar uniciteit. Die spanning is noodzakelijk. Het voorkomt dat het instituut verstart. En het voorkomt dat het individu opgesloten raakt in het eigen interpretatiemodel, door de correctie en de dialoog met het instituut.'

Bij mystiek denk ik niet direct aan de protestantse kerk.

'Als beginnend predikante had ik een mentrix vanuit de kerk, een goede, wijze vrouw. Ik legde haar mijn ervaringen en inzichten op het terrein van mystiek voor. Daar wist ze helemaal niets van. In het begin van de jaren negentig was dit nog geen thema binnen onze kerk. Daar was het protestantisme veel te intellectueel voor. Mystiek? Te persoonlijk, te veel ervaring, te veel gevoel, veel te veel lijf. In de katholieke traditie ontdekte ik dat er woorden waren voor wat ik ervoer, dat luchtte op. Uiteindelijk werd de karmeliet Hein Blommestijn mijn mentor, dat

heeft mij veel gebracht. Er is intussen veel veranderd. Zo kwam er een opleiding geestelijke begeleiding. Toch blijft mystiek in de marge van de kerk. Gemeenteleden en parochianen worden er niet mee vertrouwd gemaakt.'

Mystiek maakt het ons ook niet gemakkelijk. Neem de titel van uw boek, die een paradox, een schijnbare tegenstelling is: iemand missen die bij je is.

'Misschien is de paradox wel de kern van de mystiek. Paradoxen roepen spanning op. Spanning brengt iets in beweging. God en mens worden vaak beleefd als tegenstelling: waar de een is, kan de ander haast niet zijn. Eeuwigheid en tijdelijkheid, onbegrensd en begrensd, ultieme goedheid en gebrokenheid. De aanraking door God roept altijd zowel nabijheid als afstand op.

Al schrijvend ontdekte ik inzichten die niet vreemd waren in de mystieke traditie

In de mystieke ervaring bestaan ze naast elkaar. Ik begrijp niet dat je mystiek gecompliceerd vindt. Het is niet meer of minder dan luisteren naar wat God doet in jou, naar de binnenkant van je leven. Mystiek is wat je beleefd aan je geloof. Volgens mij kent iedere gelovige dat. De omgang met God is nooit echt rustig. Dat houdt je in beweging. God is geen concept dat ik uit mijn jaszak haal. Meester Eckhart zegt: "Wij kijken naar God zoals we naar een koe kijken, hoeveel melk en vlees levert zij?" Wij moeten God kwijt zien te raken als een bron van behoeftebevrediging. Voor mij

Marianne Vonkeman biedt het eerste exemplaar van haar boek aan Hein Blommestijn aan

spreekt God door het leven heen. Ik probeer te horen wat God zegt. Te lezen wat God in mijn leven bewerkt, en daar "ja" op te zeggen.'

Dat maakt u niet altijd gelukkig.

'Op sommige lagen ben je niet gelukkig, omdat je zekerheden kwijtraakt. Maar op de onderste lagen is er wel geluk en dat neemt zich in mij op. De onderstroom van mijn leven is gelukkig, altijd geweest. Alleen was en ben ik niet altijd in die onderstroom.'

Hoe reageerde uw gemeentes op uw mystieke aanleg?

'In een gemeente probeerde ik te lezen wat God al doet in de gemeente en het leven van de mensen, en dat te vertalen in de woorden van de preek. Dan zullen mensen die woorden herkennen, ze gingen door het leven heen. Ik werd predikant in Velsbroek waar ik erg moest wennen. De gemeente had geen flauw idee van liturgie, terwijl het voor mij mijn dagelijkse bedding is. Ik moest mijn gestolde vormen loslaten en ontdekken wat God hier en nu aan het doen was. Dat viel niet mee.

Toen overleed in de gemeente een jonge man die op het punt stond te gaan trouwen. Dat sloeg in als een bom. Het gebeurde in de paasweek en het werd een ommekeer. Alle rituelen die ik geleidelijk had ingebracht rondom Pasen, werden ineens vol van betekenis.

De omgang met God is nooit echt rustig

Ik was voor hen in één klap hun predikant, om met hen door deze dood heen naar een nieuw leven te gaan. De kracht van de rituelen sprak zoals ze nog niet eerder had gesproken.

Vanaf dat moment vonden de gemeente en ik elkaar. Mystiek gaat om het leven, niet om iets buiten het leven. Zo luisteren, dat je leert zien wat God doet door de dingen heen, of ze nu rampzalig zijn of heel gelukkig.'

De dood van de jonge man was ronduit rampzalig.

'Let op: ik zeg niet dat God daarvan de

oorzaak is. Het gebeurt, en de vraag is wat God door dit alles heen aan het doen is. Er is dood, er is lijden, dat is zoals de wereld in elkaar zit. Wat klinkt, is hoe deze dingen uitwerken.

Er gebeurt in het leven veel dat we eigenlijk niet zouden willen meemaken. Maar het gebeurt. Mystiek wijst ons een weg er doorheen, op een manier dat zelfs het kwade in dienst wordt genomen door het goede.

Ik verloor mijn beste vriendin. Mijn existentiële vraag was: zit God hierin of niet? Het verdriet opende voor mij een ruimte waarin God niet actief aanwezig was. Ik vond God niet in het ongeluk op zich, en precies dat gaf mij een enorme vreugde. Dit hoort niet bij Gods ingrijpen, het hoort bij hoe onze schepping blijkbaar in elkaar zit. Hoe het uitwerkt, hoe het ontvangen wordt, daar is God te vinden.'

Het protestantisme kent de bevindelijkheid als een vorm van mystiek.

'De bevindelijkheid begint met de diepe ontvankelijkheid, dat herken ik in mijzelf. Aan de andere kant leeft nog sterk het oordeel van God als een veroordeling. Tijdens een nascholing op Hydepark

vroeg iemand mij of ik in de eeuwigdurende hel geloofde. Dat God bepaalt wie waar terecht komt.

Ik probeerde naar binnen te luisteren hoe dat voor mij aanvoelde. Daar zoek ik antwoorden, niet in mijn hoofd. Ik ervaar de liefde van God als zo oppermachtig dat ik geloof dat Hij het met iedereen redt. Ik geloof niet in de hel, ik geloof niet dat de duivel sterker is dan God.'

Wat hoopt u dat uw boek uitwerkt?

'Ik vermoed dat er veel predikanten zijn die meer van God meemaken dan ze kunnen delen met hun gemeente, of die er de woorden niet voor kunnen vinden. Mystiek helpt hierbij. Ik hoop dat mijn boek hun herkenning en erkenning geeft. Dat is ook wat ik hoorde bij de presentatie van mijn boek en bij lezingen, zeker van predikanten.

Mystiek is niet iets van rare mensen. Ik heb een normaal leven geleid. Wel heb ik mij geoefend in ontvankelijkheid voor de diepere lagen van mijn bestaan. Ik heb plaats en tijd vrij gemaakt voor mystiek, voor het gesprek met God. Door niet fulltime te werken en door dagelijks de Bijbel te lezen. Door mystieke schrijvers

te bestuderen en de stilte te zoeken in de natuur. Door op retraite te gaan en iconen te schilderen.'

Aan het einde van ons gesprek laat Marianne Vonkeman mij in haar werkkamer

IK MIS JE
TERWIJL JE BIJ ME BENT
mystiek dagboek van een dominee
MARIANNE VONKEMAN

Marianne Vonkeman, *Ik mis je terwijl je bij me bent. Mystiek dagboek van een dominee*. Uitgeverij Van Warven, Kampen 2023.

een aantal prachtige en indringende iconen van haar hand zien. Hieruit spreekt en toont zich de rijkdom en gelaagdheid van de orthodoxe mystiek.

Ik ben hier niet mee grootgebracht. Ooit zag ik in Moskou een klassieke icon van de Moeder Gods. Zij keek mij aan vanaf een gehavend houten paneel. Ik meende

Mystiek wijst een weg waarbij zelfs het kwade in dienst wordt genomen door het goede

daar iets te begrijpen van de werking van iconen. Misschien was dat wel een mystiek moment.

Kees Posthumus is kerkjournalist.

Marianne Vonkeman houdt een website bij over mystiek:
www.sporenvangod.nl